

DANIJEL DEFO
**OGLED
O POSLOVIMA**

Preveo
MILAN MILETIĆ

BUKOFAL

Autorov predgovor

Dalbiju Tomasu,¹ blgrd,
Iz Komiteta Njegovog veličanstva
za upravljanje poslovima u vezi sa staklom

Gospodine,

Ovaj predgovor naslovljen je na vas, ne u svojstvu člana komiteta itd., pod kojim sam imao čast da služim Njegovom veličanstvu, ne ni u svojstvu prijatelja, premda sam i u tom pogledu veliki dužnik, nego u svojstvu najpravednijeg sudije u pogledu stvari koje razmatram i sposobnijeg od pretežnijeg dela ljudskog roda da ih proceni i shvati.

Knjige koriste samo onima čiji je genij podesan za teme koje se iznose; i posvetiti knjigu o poslovima nekome ko nikad nije razmišljao u tom pravcu, bilo bi poput muzike za nekog ko nema uši.

Pa ipak, to što ste sposobni da sudite o ovim stvarima, ni u kom slučaju ne podvodi vas pod nedostojno ime preduzetnika, ni za dlaku više nego što vas poznavanje običaja i prepredenosti naopaki ljudi čini krivim za njihove zločine.

Nekoliko poglavlja ove knjige rezultat su osobenih razmišljanja u povodu razgovora o državnim poslovima za vreme sadašnjeg rata s Francuskom. Gubici u ljudstvu, koje trpe svi trgovački narodi kad se upuste u rat okrutan poput ovog, pogađaju sve nas, i nije da pripadam onima koji ni najmanje ne stradaju; da me je to, kao i druge, okrenulo izumima i poslovima, barem koliko je to predmet ove knjige, to bi bilo ništa više od dokaza za razlog koji sam naznačio u pogledu opšteg poslovnog duha ove nacije.

¹ Ser Dalbi Tomas (oko 1650–1711), trgovac i pisac.

Ali ovde izlažem jednu zlu kob jer, budući da sam najveći njen deo držao po strani gotovo pet godina, nekoliko misli u vezi s njom izgleda da su izložili neki drugi, a opet, neke je iznela i sama publika, koja se okrenula protiv mene kao da sam pozajmljivao od nje.

A posebno izlažem o zloj kobi mornara, o kojoj sam, to vam je dobro poznato, prozborio mnogo pre nego što je doneta Uredba o popisu mornara. A zla kob obrazovanih žena, o kojoj smatram da sam obavezan da prozborim, obrušila se na njih mnogo pre nego što je objavljena knjiga *Savet za dame*;² pa ipak, sve ovo ne pišem kako bih uzvisio sopstveni izum, nego da bih se oslobodio kalemjenja na misli drugih ljudi. Ako sam se ogrešio makar o jednu osobu na svetu, onda sam se ogrešio o vas, od koga sam, iz poglavlja o bankama, stekao izvesne predstave o sreskim bankama i fabrikama; pa ipak, ne smatram da je moje zalaganje u korist žena ili moreplovaca u potpunom neskladu bilo s dotičnom knjigom, bilo s načinom na koji država popisuje moreplovice.

Rečeno mi je da je, otkad je do toga došlo, moj predlog za osnivanje komisije za istragu u vezi sa propašću imanja, pozajmljen od Holandana; ako kod Holandana postoji išta slično, onda to prevazilazi sve što sam ikada znao, ili što i ovog časa znam; ali, ako je tako, nadam se da to nije prigovor u smislu toga da i ovde, kod nas, sprovedemo isto, naročito ako je istina da bi to bilo opštekorisno kao što se očekuje.

Mislim da se niko neće sporiti sa mnom o onome što je izrečeno o dobrovoljnim društvima budući da se svako uverio u veliki uspeh njihovog dosadašnjeg rada. Mislim na Dobrovoljno društvo udovica, čiji ste izvoleli da budete upravnik.

Dobrovoljna društva su veoma razgranata i, kao što sam nagovestio, mogu da se bave mnogim stvarima. Izostavio sam ono pomenuto u razgovoru s vama, gde se sto zanatlija, svih najuglednijih zanata, dogovorilo da sve što im je potrebno kupuju jedan od drugog, i nigde drugde, i da će cene i isplate dogovoriti među sobom; odakle proizlazi da svaki čovek zasigurno ima devedeset devet mušterija i nikad ne oskudeva u poslu; i mogao sam da celu

² Balada anonimnog autora *Savet za dame* štampana je u Londonu između 1686. i 1688. godine.

knjigu načičkam slučajevima slične prirode, međutim, nikad nisam ni pomislio da čitaoca obaspem pojedinostima.

Predlog penzionog ureda podnet javnosti, uskoro ćete shvatiti, predstavlja pokušaj da se olakša položaj najsiromašnijih, a on će se, ako naiđe na podsticaj, u svakom pogledu poklapati sa svim velikim stvarima koje sam o njemu izrekao.

Ispisao sam tolike silne stranice o kovanju novca, o dovlačenju srebra u Mint,³ i o našem standardu; ali, budući da se sva sila najvećih umova sjatila oko toga, od kojih se s nekima uopšte ne slažem, neću se drznuti da o toj temi istupim u štampi.

Na koji način i kojim sredstvima, takođe, izložio sam o istom trošku: držeći se ove stvari, što će reći oporezivanja robe koju prodaju, bilo one na zalihama, bilo one za poravnanje – koja je, usput, verujem najbolja – ili kako god se Parlamentu svidelo, preprodavci su upravo oni koji nas pozivaju da ih oporezujemo; ako ne sopstvenim neobično povoljnim okolnostima koje su, međutim, sasvim sposobni da podnesu, onda, naprotiv, ukupnim položajem u kraljevstvu.

Osim toga, preprodavci jedini mogu da plate porez bez bilo kakvog gubitka, budući da su u položaju da ga iznova nametnu svojim mušterijama kroz cene svoje robe, a opet, nije ništa viši od malo veće rente za dućane.

Preprodavci, naročito u pogledu unutrašnje trgovine, do dana današnjeg nisu bili oporezovani, a njihovo bogatstvo ili brojnost nije lako izračunati. Trgovina i poljoprivreda obavljale su se prilično neuljudeno, a oni koji se danas time bave predstavljaju ono što, kao kapital, ulažemo u podnošenje tereta rata.

Ovi ljudi, bude li se porez na zemlju skupljao kako valja, kralju treba da plate više nego što je čitavom Uredbom propisivano; pa ipak, to su ljudi koji, usuđujem se da kažem, ne plaćaju ni dvadeseti deo iz iste te Uredbe.

³ Mint je bila oblast u južnom Londonu, na zapadnoj strani Borou Strita, na mestu današnjeg Maršalsi Rouda, a ime je dobila prema kovnici novca koju je oko 1453. godine osnovao kralj Henri VIII. Kovnica je prestala s radom u vreme vladavine Meri I, a Safok, kuća u kojoj se nalazila, srušena je 1557. godine.

Ako kralj izda naređenje poreznicima i optuži sve one koji su se ogrešili, određujući nagradu za svakog ko otkrije da je razrezani porez niži nego što Uredba propisuje, kakav bi se samo popis prevara i povlađivanja dobio!

Ako bi ikoga trebalo osloboditi od opšteg poreza, onda je to sirotinja, koja nije u stanju da plaća ili je, u najmanju ruku, u škripcu u pogledu svakodnevnih životnih troškova. Pa ipak, ima i sirotih radnika koji radeći za dvanaest ili osamnaest penija na dan ne uspevaju da popiju ni čašu piva, ali kralju plaćaju porez od deset posto; i, uistinu, godišnje plaćaju kraljev porez više nego seoski dućandžija koji je uz to i gradski većnik, s prihodom od dve ili tri hiljade funti, sopstvenom pivarom, oslobođen poreza, a porez na zemlju mu je, daj bože, razrezan na 100 funti, a kralju plaća 1 funtu godišnje, a trebalo bi, ako bi se Uredba čestito sprovodila, da plaća 36 funti godišnje.

Ako biste mene pitali kako bih ovome stao na kraj, odgovorio bih: na način prema kojem bi svaki čovek bio oporezovan u skladu sa stvarnom veličinom imanja, a Uredba bi bila primenjivana u skladu s istinskom namerom i važnošću, prikupljanje poreza bilo bi povereno dvanaestorici ljudi, onima kojima bi njegovo Veličanstvo bilo najzadovoljnije, i koji bi obilazili čitavo kraljevstvo, u grupama po troje, i razrezivali nove poreze na ličnu imovinu, bez obzira na zemlju u posedu.

Ovim poreznicima trebalo bi staviti na uvid sve stare poreze, sve parohijske knjige, poreze razrezane sirotinji i drumarine; i, posle čestito obavljenog uvida u način življenja i utvrđenog bogatstva ljudi, trebalo bi utvrditi imetak ili lično bogatstvo svakog čoveka, bez povlađivanja; i onog za koga se utvrdi da mu je imetak vredan hiljadu funti, treba oporezovati na hiljadu funti, i tako dalje; a onog ko je prebogat trgovac, ogrezao u imetku od dvadeset ili trideset hiljada funti, treba oporezovati na isti način, i po celom kraljevstvu treba da se, bez razlike, radi ni po babu ni po stričevima; trgovci i zemljoposednici treba da se oporezuju jednako, a bogataša ne bi trebalo preskočiti, kad već onaj siromašan plaća.

Čitamo da su stanovnici Konstantinopolja dozvolili da njihov grad padne zbog oskudnih doprinosa za odbranu, izgovarajući se siromaštvom kad je njihov milostivi car išao od kuće do kuće kako bi od njih iskamčio makar nešto; i, kad su Turci ipak zauzeli

grad, od silnog bogatstva koje su u njemu zatekli, nisu mogli da se načude užasnoj naravi njegovih građana.

Engleska je (uz časne izuzetke Parlamenta i slobode dodeljene javnosti na brigu) umnogome nalik Konstantinopolju; upleli smo se u opasan, skup, ali iznad svega opravdan i neophodan rat, a naj-bogatiji i najimućniji ljudi našeg kraljevstva izjašnjavaju se kao si-romasi; a Francuzi, ili kralj Džejms, ili sam đavo mogu da im po-kucaju na vrata, samo ako uspeju da odvrte pogled javnosti s njihovih imanja i poreznike privole da im razrežu niži porez.

To su ljudi koje bi ova istraga otkrila; i otkrila bi ljude opore-zovane sa 500 funti na imovinu vrednu 20.000 funti. Otkrili bi i izvesne bogate ljude iz okoline Haknija koji danas u poreskim knjigama zaduženi sa 1.000 funti imetka sutra nude svoja imanja po 27.000 funti.

Ovde bi pronašli gospodina Dž. S., verovatno zaduženog s 5.000 funti poreza prema kralju, možda i ne baš toliko, čiji imetak niko živi ne može ni da pretpostavi, a mogu da navedem još mno-štvo primera, poimence, a da ne uvredim nikoga od gospode.

I, da ne ulazim u detalje, tvrdim da, u pogledu poreza na zem-lju, deseterica od izvesne gospode iz Londona, nisu platila porez, sve ukupno, ni u iznosu polovine ličnog imetka, koji nazivamo kapital, najsiromašnijeg među njima.

Ne istražujem na čiji obraz ova prevara ide; to nije moja stvar.

Nadam se da će istragu povesti oni koji imaju moć da izreknu kazne za to. Međutim, ponizno se usuđujem da kažem sledeće: kralj je, ovim, prevaren i strašno zloupotrebljen, prava namera i važnost Uredbe Parlamenta srozane, narod zbog strašnog manjka i kamata uvaljen u dugove, podanici izigrani, a novi izumi za opo-rezivanje uvedeni.

Poslednje poglavlje ove knjige predstavlja predlog za uvođenje svih moreplovaca u Engleskoj na platni spisak krune – tema koja zaslužuje da se rasvetli u zasebnoj knjizi; a na tu temu već imam malu knjigu proračuna i detalja, ali smatrao sam da je prevelika za objavljivanje. Ukratko, ubeđen sam, da je taj način predložen go-spodi koje se ovakve stvari tiču, mogla bi da se skupi ogromna svota novca, uz najmanju štetu po one koji za to plaćaju, bilo pre, bilo tokom rata.

Poslovne ljude, kaže se, opšte uzev, treba procenjivati uz odbitak od najmanje jedne polovine imetka; njima su usta uvek puna miliona, i o sopstvenom blagu uvek govore nadmeno. I, stoga, nisam izložio ogromne svote do kojih sam došao u svojim proračunima; ali, usudio sam se da kažem da mogu da dođem do imanja, pod uslovima poput ovih, od tri miliona godišnje, i da pružim veoma dobre uslove plaćanja – takvo mišljenje imam o vrednosti ovakvog metoda; a kad to bude obavljeno, narod će dobiti trostruko više plaćajući za to, što je veoma čudno, ali veoma lako može da se izvede.

U poglavlju o akademijama, usudio sam se da ukorim nemoćan običaj zaklinjanja. Ne mogu da opravdam činjenicu da svaki čovek treba da se stidi da ukaže na ono čega svaki čovek treba da se stidi da upražnjava. Međutim, čini mi se da me sopstveni zakoni donekle sputavaju da čitaocu pomenem neke od naših najgorih kletvi, i sam im se suprotstavljajući; na šta, pak, imam da izjavim sledeće:

Prvo, ne mislim da mogu lako da iskažem ono što mislim a da ne posegnem za pravim rečima – a da, u najmanju ruku, budem prilično razumljiv.

Kao drugo, zbog čega reči, koje ponavljamo samo radi ukazivanja na zlo, kvare čitaoca više nego što propoved protiv razvrata kvare okupljene? – jer, one neminovno slušaoca navode da razmišlja o činjenici. Međutim, etika svakog čina dolazi na kraju, i ako čitalac, naopako, okrivi sebe zbog činjenice u tekstu koju sam naumio da izložim, krivica je do njega, ne do mene.

Nastojao sam da, svuda u ovoj knjizi, budem što sažetiji, osim tamo gde su me proračunavanja primorala da budem detaljan, i budući da sam u knjizi izbegavao nepristojnosti, isto važi i za predgovor, i stoga ovde završavam ne potpisujući se, gospodine, Vaš najpokorniji,

najponizniji sluga D. F.

Autorov uvod

Gola nevolja, u ovaj čas, tako je goropadno obuzela duhove ljudi da uopšte nije nepodesno, u svrhu raspoznavanja, nazvati je Vekom poslovnosti. Jer, iako se, izgleda, u vreme ratova i opšte zbrke uskomeša sličan inovatorski duh, ipak, bez ikakve pristrasnosti prema sadašnjem stanju, smatram da nije na odmet kazati da prošli vekovi nikada nisu stigli do ovakvog stepena poslovnosti i inovacija kao što nagoveštavaju suština pregovaranja i oblici društvenog uređenja do kojih je, svedoci smo, ovaj vek stigao.

Nije teško označiti moguće uzroke savršenstva ovog savremenog umeća. Ne delim mišljenje onih melanholika koji ih pripisuju opštem siromaštvu naroda, budući da verujem da je lako dokazati da se narod, kao jedno veliko blago, nipošto nije prorodio, niti je osiromašio, ovim dugim, tegobnim ratom, nego, naprotiv, nikad nije bio bogatiji.

I, uopšte nisam mišljenja da smo naročito srećni zbog toga što smo, u ovom veku, tobože mudriji od naših očeva; premda u istim mah, ne mogu a da ne priznam da je u određenim delovima znanja, u nauci i umetnosti, u ovom veku došlo do napretka, potpuno skrivenog od naših prethodnika.

Umetnost ratovanja, za koju smatram da je krajnje savršenstvo ljudskog znanja, dovoljan je dokaz onoga što govorim, naročito u pogledu upravljanja vojskama i ofanzivnim napravama. Svedoci smo novih okupljanja trupa, miniranja, ukopavanja, juriša, utvrđivanja i još dugog niza *et cetera* novih izuma koji, vapijući za svojim imenima, imaju svoje mesto u opsadama i vojnim logorima; svedoci smo novih vrsta bombi i dosad nepoznatih topova teških od sedam do deset tona, uz pomoć kojih naše flote, držeci

se dve-tri milje od obale, mogu da oponašaju Svemogućeg Boga, lično, i grunu vatru i sumpor s neba na gradove podignute na kopnu; svedoci smo, takođe, našeg najnovijeg izuma, deteta iz pakla, naprave koja sobom nosi gromove, munje i zemljotres i rastaće neosvojiva utvrđenja.

Međutim, ako bih tražio uzrok zbog kojeg ovaj vek, više nego inače, vrvi od takvog mnoštva poslovnih ljudi koji – izuzev bezbrojnih zamisli koje iščezavaju samim rođenjem i (poput pomračenja svesti) samo dolaze na svetlost dana i iščezavaju – zaista svakog dana iznedre neke nove izume, naprave i poslove od kojih dobro zarađuju, o kojima nikad ranije nismo ni sanjali; ako bih, kažem, ispitivao odakle sve to dolazi, morao bih da zaključim ovako:

Gubici i pustošenje koje je ovaj rat doneo u početku su bili izuzetno mali, uglavnom zbog lošeg vladanja samih trgovaca koji nisu razumeli da je opasnost zaista stvarna: jer, pre nego što je naš Admiralitet uopšte mogao da okupi konvoje, krstarice i postaje za ratne brodove širom sveta, Francuzi su zaposeli more svojim gusarima i zarobili neverovatan broj naših plovila. Čuo sam da su oni koji sebe smatraju dostojnim nagađanja procenili gubitke za prve dve-tri godine rata na više od petnaest miliona funti sterlinga, što u brodovlju što u robi – suma koja bi, ako se pretvori u francuski novac, proizvela potmulu zvuk velikih brojeva od kojeg bi se nepripremljeni računovođa na smrt preplašio, budući da dotična suma ne bi bila manja od sto devedeset miliona livri.¹ Najveći deo ovog gubitka uglavnom otpada na trgovački deo nacije, a među njima, na trgovce; a među njima, opet, na one s najvećim mogućnostima, poput osiguranja itd. Nesaglediv broj najvećih trgovaca u kraljevstvu propao je pod opterećenjem, što može da se učini sitnicom u odnosu na zakonski predlog koji je podnet Donjem domu radi ublažavanja štete trgovačkih osiguranja, pretrpljene u ratu s Francuskom. Ako bi veliki broj njih propao, daleko veći bio bi broj onih koji bi osetili razmere oseke svog imetka i s teškom mukom podneli gubitak velikog dela imanja. Pritisnuti nevoljom,

¹ Francuska valuta do 1795. godine, zasnovana na vrednosti srebra. Postojalo je više vrsta livri, ponekad i istovremeno. Odnosi se i na novčanu jedinicu i na njene kovane i papirnate apoene. Livru je u upotrebu uveo Karlo Veliki kao ekvivalent funte srebra.

lupali su glave oko novih naprava, novih izuma, novih zanata, berze, poslova i bilo čega što bi im pomoglo da povrate izgubljenu vrednost svojih imetaka. Da je ovo verovatan uzrok, kasnije će postati jasno. Ipak, Francuska je (iako ne verujem da svi ti vapaji kojima ukazujemo na njihovo očajanje i muku – ako je istina makar i polovina od toga, oni su, bez sumnje, najbolji podanici na svetu) bez osporavanja podnela sopstveni deo u gubicima i ratnoj šteti; međutim, tamošnje siromaštvo uglavnom otpada na siromašniji deo naroda, budući da on nije bio tako plodan u izumevanju i ispoljavanju ovakve prirode, jer njihovi umovi bili su sasvim drugačije loze. Što se tiče plemstva i neke sposobnije sorte, prva stvar kojoj Francuz pribegava u svom očaju jeste rat; i, odatle se retko vraća da mukotrpnim radom stvori imetak, nego ili mu tamo neko prospe mozak ili se obogati.

Ako se marljivost, u bilo kom poslu, nagrađuje uspehom, onda je to slučaj s trgovcima za koje se, uistinu, s pravom može reći da, za razliku od svih drugih ljudi, žive od sopstvene glave. Svaka pogodba, premda za neke, zbog ugovorene narudžbine, predstavlja bezbedan put, ipak se nalazi u samom zametku svih poslova, domišljanja i izumevanja. Svako novo putovanje koje trgovac preduzima predstavlja posao; a brodovi, budući da se pijace i trgovci razlikuju, idu od luke do luke, vođeni i neobičnim i običnim obaveštenjima – u čemu su neki zaista bez premca, tako hitri, tako tačni da trgovac, sedeći kod kuće u svojoj kancelariji, u isti čas opšti sa svim delovima poznatog sveta. Ovo, kao i putovanje rođenog trgovca čini najinteligentijim čovekom na svetu, pa dakle i najmoćnijim da, kad ga satera gola nužda, osmisli nove načine da opstane. I, odatle, ponizno smatram, sasvim izvesno mogu da potiču poslovi, koji su uveliko predmet rasprave pred vama. I, prema ovoj vrsti ljudi, lako je razumeti poreklo banaka, berze, berzanskih mešetarenja, osiguranja, dobrovoljnih društava, lutrije i tome sličnog.

Ovome može da se priključi obimna godišnja studija Donjeg doma u pogledu načina ubiranja sredstava, što je predstavljalo naročit mehanizam da se uposle svi najveći umovi nacije; i, pokorno se obraćam gospodi tog časnog Doma, za slučaj da trgovci ne plate i, takođe, ne predaju najveći deo sredstava od uobičajenog oporezivanja zemlje, glasačkog prava i tome sličnog.

Međutim, ovo nudim samo kao ogled o poreklu preovlađujućeg raspoloženja naroda; i, kao što je sasvim verovatno, isto važi i za obrnut slučaj, koji podvrgavam budućem ispitivanju.

Na nekoliko načina, ova poslovna sposobnost iscrpla je samu sebe, a različite načine, kojima su učeni ljudi bili skloni, pomno sam i, uglavnom, nepristrasno osmotrio i možda stekao izvesno preimućstvo u otkrivanju *faux pas*² učesnika. Ako sam dosad sastavio ogled o nečem novom, ili otkrio kako da iskoristim neko dostignuće sada u upotrebi, onda je svako slobodan da se njime koristi; ako je došlo do razotkrivanja nekakve prevare, kao što je sada slučaj, ono se ni u čemu posebnom ne odnosi na stranke ili ličnosti.

Poslovi od prirode koju razmatram, nema sumnje, od velikog su interesa za javnost, budući da teže unapređenju trgovine, zapošljavanju siromašnih i obrtu i uvećanju ukupnog imetka u kraljevstvu; međutim, ovaj ogled od onih je koji su izgrađeni na čestitim temeljima domišljatosti i napretka, kojima, premda tvorcu dopuštam da se prevashodno pozabavi sopstvenim preimućstvom, ipak pridodajem okolnosti od opšte koristi.

Stoga je neophodno ovovremene poslove razvrstati na časne i nečasne.

Ima, i to na pretek, lepih objašnjenja o izvrsnim otkrićima, novim izumima, napravama, i čega sve ne, koja su – kao unapredovala predstava, hvaljena zbog velikih stvari koje će obavljati kad se položi takva i takva suma novca, i naprave takve i takve mašine – raspalila maštu lakovernih ljudi do te mere da su, samo na osnovu očekivanja, uspostavili kompanije, izabrali uprave, odredili službenike, deonice i knjige, sakupili ogromna blaga i na sav glas tako nahvalili jednu praznu predstavu da su izigrali ljude u pogledu novca od deonica pretvorivši ih u novo ništa; i pošto su se izumitelji dobro našalili sve dok nisu prodali i sopstveni interes, i sami su uhvatili maglu i ostavili sirote mušterije da se prepiru jedni s drugima, prinudivši ih da na sudu obave poravnanje, prenos i bacaju kocku zbog lukavosti tvorca da na njihov sudi krivicu zbog pogrešne procene. Tako je u početku vrednost deonica počela da opada postepeno, i srećan je onaj koji ih je prodao na vreme; dok se, na kraju, poput bezvrednog novca, nisu prodavale čak i za ma-

² Gruba greška, posebno u društvenom kontekstu (fr.).

nje od budzašto. I tako sam uvideo da su deonice akcionarskih društava, patentni, mašine i obećanja, od velikih reči i od imena jednog zainteresovanog čoveka od ugleda, spale na 100 funti za petstoti deo ili deonicu (nekad i manje), da bi potom iščilele na berzi, najpre smanjivši se na 10 funti, 12 funti, 9 funti, 8 funti za deonicu, i na kraju ostale bez kupaca (a to je, ukratko, nov izraz za ono što ne vredi ništa), a mnoge porodice zavile u crno. Ako bih naveo ime na proizvođača platna, šalitre, bakarnih bombi, naprava za gnjušenje i tome slično, kao primer za gore navedeno, ne bih se, verujem, ogrešio o istinu, ili bih na neke osobe svalio previše krivice.

Mogao bih da pređem na stvar i razobličim prevare i smicalice berzanskih mešetara, inženjera, vlasnika patenata i odbora, i to uz pomoć onih berzanskih šarlatana koje sasvim podesno nazivamo brokerima, međutim, uopšte nemam takve ambicije; međutim, kao opšte upozorenje onima koji ne žele da ih ovi novi pretendenti na nove izume na prevaru isteraju s njihovih imanja, neka imaju u vidu to da svi takvi ljudi, sumnjivog nauma, svakako imaju i sledeći predlog: vaš novac izumitelju mora da se isplati pre eksperimenta. I ovde mogu da izložim veoma zanimljivu istoriju o trgovcu patentima, na čiju sam smicalicu naseo i sam, ali ostavljam je za drugu priliku.

Ali to nije razlog zbog kojeg izumevanje na čestitim osnovama i u pravične svrhe ne bi trebalo ohrabrivati; ne, nije ni razlog zbog kojeg tvorac svakog ovako čestitog izuma ne bi trebalo da požanje žetvu sopstvene domišljatosti. Odluke našeg Parlamenta o priznavanju patenata inovatorima, tokom petnaest godina, dovoljno je priznanje dužnog poštovanja koje treba da bude takvo da omogućiti pronalazak svega što bi moglo da bude od opšte koristi; nova otkrića u zanatstvu, u umetnostima i zagonetkama, u proizvodnji dobara, ili pospešivanju zemlje, bez sumnje predstavljaju ogromnu korist ravnu bilo kojem od otkrića koja su akademije i kraljevska društva čitavog sveta ostvarila u pogledu delovanja prirode.

Postoji, to je tačno, velika razlika između novih pronalazaka i poslova, između pospešivanja proizvodnje ili zemlje (uz težnju ka neposrednoj koristi društva i zapošljavanju siromašnih), i poslova koje su smislile lukave glave kao neku vrstu *deceptio visus*³ i opse-

³ Optička varka (lat.).

narstva, kako bi ljude naveli da se izlažu nepotrebnim i neobičnim rizicima: jamčim i dajem dužnu prednost onom prvom. Pa ipak, uspeh je tako osveštao neke od onih koji se drže druge vrste poslova da bi odbaciti ih, bilo pravo bogohuljenje. Svedoci smo putovanja ser Vilijama Fipsa do olupine;⁴ bio je to samo posao, kockanje s izgledima sto hiljada prema jedan; rizik kojeg bi se, da je posao propao, postideo svako ko se u njega upleo; ludost poput Don Kihotovog juriša na vetrenjače. Bog nas video! to društvo trebalo je da se uputi trista milja i na otvorenom moru traga za osmercima.⁵ Eh, trebalo je da o tome sastave balade, a trgovci bi o svakoj sličnoj pustolovini trebalo da govore: „Proveli smo se kao Fips u potrazi za olupinom.“ Ali, uspelo je, i ko još mari za posao?

„Ništa nije tako čudno kao zakon sudbine,
Koji svuda pobija klade da predupredi ono veliko.
Ser Frensis Drejk, potopio špansku oklopljenu flotu;
Da nije sredio nijedan brod, bio bi gusar.
Ser Volter Rajli upinjao se, ali omanuo teško
I zbog toga je umro kao izdajnik Države.
Trud košta manje ili više,
Baš kao što ga preporučuje uspeh:
Srećnog kicoša svako će da hvali
A uspešan poduhvat uvek prolazi kao mudar.“

Kako bilo, ova vrsta poslova ne razmatra se zbog čestitosti, osim zbog toga što nekoj vrsti čestitosti čovek duguje samom sebi i svojoj porodici koja mu zabranjuje da prokocka sopstveni imetak na nemoguće, neizvodljive pustolovine; ali, neki ipak uspevaju, čak i oni za koje se najmanje veruje, od kojih jedan jeste upravo ser Vilijam Fips, koji je kući doneo tovar od gotovo 200.000 funti sterlinga, u osmercima, izvađenim na pučini, daleko od svake obale, iz nekog starog španskog broda koji je potonuo pre više od četrdeset godina.

⁴ Ser Vilijam Fips (1651–1695), kolonijalni upravnik Masačusetsa. Po odobrenju Krune, između 1684. i 1686. godine bezuspešno je tragao za blagom sa španskog broda potonulog u oblasti Bahama, ali 1687. gidube ipak pronalazi brod i uspeva da iz njega izvadi 300.000 funti.

⁵ Španski dolar, poznat i kao *real de ocho*, srebrnjak vredan 8 reala, kovan u Španiji posle monetarne reforme 1497. godine.

Istorija poslova

Kad govorim o sastavljanju istorije poslova, ne mislim ni na predstavljanje ni na protezavanje neophodnih pronalazaka, ni na usavršavanje prethodno poznate umetnosti i nauke, nego na sažet izveštaj o poslovima i poslovanju, upravo kao što sama reč, najopštije shvaćena, u ovaj čas dopušta; i uopšte nije potrebno da se zbog porekla ove pojave vraćam mnogo unazad.

Pronalazak umetnosti, uz naprave i ručno izrađene instrumente radi njihovog usavršavanja, zahteva hronologiju unatrag do najstarijeg sina Adamovog, pa je tako, u svakom veku do dana današnjeg, omogućavao izvesna nova otkrića.

Izgradnja Barke, koju je preduzeo Noje, koliko god da je smatrane čovekovim delom, bio je prvi posao o kojem sam čitao i nema sumnje da je ozbiljnim glavama tog učenog premda poročnog vremena izgledao tako smešan da je siroti Noje istrpeo prilično šegačenja na svoj račun: i, da nije prionuo na posao po veoma čudnom nalogu samog neba, dobri starac svakako bi se slatko smejaio na račun tog najbesmislenijeg posla.

Podizanje Vavilona bio je pravi posao; jer, uistinu, prava definicija posla, prema savremenom shvatanju, kao što je i prethodno rečeno, predstavlja ogroman poduhvat, prevelik da bi mogao da se izvede i stoga dovoljno verovatan da ne dovede ni do čega. Pa ipak, koliko god da su veliki, za sve njih važi ono što, shodno staroj priči, poslovni ljudi kažu: što se više jaja izleže, biće više i pilića, a ti pilići mogu da izlegu još jaja, a od njih da nastane još pilića, i tako dalje. Tako, nema sumnje da je istina da ako su ljudi Starog sveta bili u stanju da izgrade kuću do neba,

nikada se više ne bi vratili na zemlju, a jedino što su zaboravili bilo je da izmere visinu, to jest, kao i kod drugih poslova, da nije tog propusta, sve bi bilo u redu.

Pa ipak, kad je sve završeno, upravo to zdanje, i neverovatna visina koja je dostignuta, dokaz je ogromnog znanja tog ranog razdoblja sveta koji nije imao preimućstvo eksperimentisanja ili izuma iz nekog prethodnog vremena.

„Tako, kad naši očevi, pritisnuti krivicom,
To ogromno, čudesno stepenište sagrađiše,
Mi se rugasmo, uistinu, besplodnom pothvatu
(Jer jalov posao retko se uzima kao nešto mudro),
Al' da su moćne ruševine opstale, jasno bi nam rekle
Do kojih visina se to neuko doba vinulo.“

Verujem da bi o ovom slučaju mogao da se sastavi veoma zanimljiv izveštaj, ali neću se okušati. Neki su skloni da, poput Solomona, kažu: „I nema ništa novo pod suncem, što se činilo to će se činiti“:¹ ipak, ne pravim pitanje, ali neka značajna otkrića učinjena su u ovim poslednjim vekovima i ljudi su iznedrili izvesne izume koje svet prethodno nije poznavao, ni u celini, ni delimično, i ovde ukazujem samo na dve kardinalne stvari, upotrebu magneta na moru i korišćenje baruta i topova: za obe, budući da predstavljaju izume, verujem da svet bespogovorno duguje baš dotičnim vekovima, kao što za obradu mesinga i gvožđa duguje Tovelu, a za pronalazak muzike Juvalu, njegovom bratu.²

Što se tiče mašina i zanatskog pribora, ovaj vek, usuđujem se da izjavim, može da posvedoči o onome o čemu se ranije nije ni pomišljalo, a još manje oponašalo; jer, pravim izumom ne nazivam ono što liči na nešto što je ranije izvedeno – to, mnogo umesnije, smatram poboljšanjem. Jer, od sveg zanatskog pribora, ne poznajem nijedan koji toliko duguje istinskoj domišljatosti, a da ne pozajmljuje od bilo čega prethodnog kao što je mehanička naprava, osmišljena u naše vreme, a naziva-

¹ *Knjiga propovjednikova*, 1: 9.

² Tovel i Juval, sinovi Lameha i Sele, *Postanje*, 4: 21 i dalje.

mo je mašinom za tkanje, koja, napravljena veličanstveno simetrično, zaista radi s najvećim uspehom, i pravi radoznalac može da primeti da je više nego nesvakidašnje konstrukcije; zbog čega ukazujem na samu napravu koja može da se vidi na tavanu svake tkaonice.

Prvobitno poslovno raspoloženje koje danas vlada potražiću unatrag ne dalje od 1680. godine, datujući u taj čas njegovo rođenje u vidu čudovišta, premda je, priznajem, steklo nešto životno za vreme poslednjeg građanskog rata. Dopuštam, nijedan vek nije bio potpuno lišen ovog svojstva, a neki veoma berićetni poslovi ostali su nam kao trag njihovog uspeha, na primer rezervoari za snabdevanje vodom grada Londona, pa onda, Nova reka³ – dva veoma značajna poduhvata, i savršena posla, preduzeta uz rizične izgleda na uspeh. U vreme vladavine kralja Čarlsa I pokrenut je beskrajn niz planova za sakupljanje novca bez Parlamenta, uz suprotstavljanje monopolista i državnog saveta; međutim, ovo izlazi van okvira našeg istraživanja kao nepravilnost, jer u tim poslovima Francuzi su plodni kao i mi; a to su pre ratna lukavstva nego poslovi. Posle velikog požara u Londonu, pronalazak naprave koja gasi vatru bio je posao od kojeg je, po sopstvenim rečima, tvorac izvrsno zaradio, a mi otkrili da je izum veoma koristan. Međutim, oko 1680. godine, začinja se umetnost i misterija poslova od kojih svet podilazi jeza. Princ Rupert, ujak kralja Čarlsa II, veoma je ohrabrivao onaj deo posla koji se tiče naprava i mehaničkog kretanja; a biskup Vilkins⁴ mnogo je doprineo teorijskom aspektu stvari, kako samo pisana reč ume. Princ nam je ostavio metal koji nazivamo po njegovom imenu; i prvi posao u vezi s tim, koliko se sećam, bilo je livenje topova od tog metala i određivanje njihovog kalibra – od kojih su se obe stvari obavljale po njegovom sopstve-

¹ Nova reka je veštački kanal, otvoren 1613. godine, radi snabdevanja Londona svežom, pijaćom vodom koja je uzimana iz reke Li i sa Amvelovih izvora.

² Džon Vilkins (1614–1672), engleski sveštenik i filosof, osnivač i prvi sekretar Kraljevskog društva 1660. godine i biskup Ččestera, od 1668. godine do kraja života.

nom metodu, koji je poneo sa sobom u grob na veliku žalost preduzimača koji je u tu svrhu, po ne maloj ceni, podigao vodenicu kod Hakni Marša, poznatu pod imenom Templ Mil, čiji je mlin veoma lepo obavljao raznorazne poslove; i neke od tih topova video sam na palubi „Čarlsa“⁵ prvoklasnog kraljevskog broda, i bili su crvenkaste boje, ni nalik mesingu ili bakru. Načuo sam neke državne razloge zbog čega je uskraćena dozvola da se taj posao razvije; ali, izostavljam ih, budući da nemam valjane izvore za njih. Posle toga, videli smo plutajući mehanizam koji se pokreće snagom konja, a namenjen je za vuču velikih brodova uz vetar i plimu; a drugi mehanizam koji smo videli namenjen je za podizanje tereta koji je, poput nemogućih naprava, imao čast da bude napravljen, prikazan, opробan i stavljen u rad pre prinčeve smrti.

Ako smo ga, dakle, tako predstavili svetu pod vođstvom ovog princa, kad je on umro bio je prepušten beznađežnom derištu koje jedva da je imalo čime da ga dotakne, sve dok se nije zbila gore pomenuta potraga za olupinom, koju je s takvim uspehom obavio kapetan Fips, potonji ser Vilijams, čiji je neobičan poduhvat mnoge učene glave primorao da se pozabave smišljanjem nečega što će im doneti korist. Odmah posle njega, usledio je poduhvat lorda Mordanta,⁶ ser Džona Narboroa⁷ i drugih iz različitih krajeva, čiji ih je uspeh ubrzo lišio bilo kakvih poslovnih briga.

Sistem pošiljki za jedan peni, više nego poznat, pa i danas u upotrebi, nipošto ne mogu da izostavim, kao ni onoga ko ga

⁵ Prvoklasni brod Engleske mornarice s tri palube, prvobitno se zvao „Nesbi“, u čast odlučujuće pobede Olivera Kromvela nad rojalistima, 1645. godine. Izgradio ga je Piter Pet i porinuo ga u brodogradilištu u Vuliču 1655. godine. Posle obnove monarhije, 1660. godine dobio je ime „Čarls“, i njime se Čarls II vratio u Englesku.

⁶ Henri Mordant, drugi erl od Piterboroa (1621–1697), engleski vojnik i plemić.

⁷ Kontraadmiral, ser Džon Narborou (1640–1688), engleski pomorski zapovednik, posebno se istakao za vreme englesko-holandskih ratova i u borbi s berberskim gusarima.

je osmislio – g. Dokvru⁸ – koji je imao čast da pretrpi štetu u tom poslu, koju je, u izvesnoj meri, državnim aktom popravio Parlament. A, budući da se eksperiment pokazao kao otmien i koristan izum, njegovom tvorcu treba da se, kad god se pomene taj slučaj, ukaže čast dostojna njegove velike reputacije.

Velika je tegoba za čoveka, nema sumnje, da bude gospodar tako otmene zamisli koja je imala i suštinske poslovne ciljeve (opštu korist i privatnu inicijativu), i da država poznje svu korist a on bude gurnut u stranu; usled kakve su nepravde, nema sumnje, obeshrabreni silni izvrsni naumi. Međutim, budući da je izvesna promena u državnim poslovima povratila izgublenu osobinu pravednosti, nečeg sličnog ne treba se bojati. A g. Dokvra dobio je zadovoljenje time što se uverio u poništenje prethodne nepravde i ponovno zadobijanje ugleda, čak i kod onih koji ga nisu oštetili, makar u vidu ogoljenog poštovanja njegove genijalnosti.

Kratko pre toga, nekoliko ljudi, pod patronatom izvesnih uticajnih osoba, započelo je naseljavanje kolonija (kao što su Vilijam Pen, lord Šaftsberi, doktor Koks i drugi) u Pensilvaniji, Karolini, Istočnom i Zapadnom Džerziju i sličnim oblastima, što ja ne nazivam poslovima, budući da je samo nastavljeno ranije započeto. Međutim, ovde započinje stvaranje državnih akcionarskih društava, koja su, zajedno sa prethodno osnovanim Istočnoindijskom, Afričkom i Kompanijom iz Hadsonovog zaliva, započele novi posao, koji nazivamo novim imenom – berzanskim poslom – u početku samo jednostavno, povremeno prebacivanje kamate i deonica s jedne na drugo društvo, kao kad ljudi otuđuju svoj imetak; ipak, marljivošću brokera sa Berze, koji su držali sav posao u svojim rukama, začet je novi zanat, i to onaj koji je, po svemu sudeći, obavljen najvećim tajnama, lukavstvima i smicalicama kojima je neko, naizgled čestitog lica, uopšte

⁸ Vilijam Dokvra, engleski preduzimač koji je 1680. godine osmislio prvi sistem pošiljki po jedinstvenoj ceni od jednog penija za lokalne pošiljke unutar Londona, do težine od jedne funte. Tri godine kasnije Dokvra je bio prinuđen da svoj sistem preda državnoj Poštanskoj službi.

mogao da barata; jer, dok su brokeri držali kasu, čitavu Berzu učinili su kockarnicom, dizali i spuštali cene robe kako im se prohte, i uvek su imali i kupce i prodavce koji su sasvim nedužno stajali u redu da svoj novac predaju na milost njihovih najamničkih jezičina. Ovaj zametak od zanata, pošto je namirisao slast uspeha po pravilu praćenog uvek novim pravilima, predstavlja nezakonit, lutajući predmet o kojem govorim, nešto nalik odgovarajućoj mašini u službi brokera. Tako je berzansko mešetarenje pothranjivalo posao, a on je, zauzvrat, veoma marljivo podvodio sopstvene hranitelje, dok oboje nisu postali državni problem, i uistinu, danas su na ivici skandala.

Večni poslovi

Ogled o poslovima bila je prva knjiga koju je objavio Danijel Defo (oko 1659/1661—1731), pisac, novinar, pamfletista, nezaboravni autor *Robinzona Krusoa*. To je čudesan proizvod jednog neobičnog uma i gotovo kapriciozno detaljan izveštaj, prošaran zdravim osećajem za humor kao osnovom prepoznatljivo engleskog stila. Defo se u *Ogledu* upušta u praktične sugestije koje će biti ostvarene tek mnogo posle njegove smrti. Knjiga sasvim korespondira s vremenom svog autora. Samo tridesetak godina ranije osnovano je Kraljevsko društvo (1660), u punom zamahu bili su Njutn, Bojl, Huk i Halej, a to je bilo i vreme nagle trgovačke ekspanzije i tehnološkog razvoja, tokom kojeg je Britanija izrasla u dominantnu silu u svetskoj trgovini. Primenjena nauka, kao nikad do tad, uticala je na industriju i trgovinu, a Defo je bio naročito zainteresovan za nove puteve uz pomoć kojih materijalni i socijalni svet mogu da poprave blagostanje pojedinca i organizaciju društva. Mnoge od shema i planova koje razrađuje u svojim *Ogledima*, kao što su narodna banka, obrazovanje žena, penzioni fondovi, predlagali su i njegovi savremenici. Ipak, uprkos atmosferi inovacija i usavršavanja, reči „posao“ i „poslovni ljudi“ – u smislu inovacija i inovatora – u nekim krugovima, do vremena kad je Defo objavio svoje *Ogled*e, postale su predmet omalovažavanja i prezira. Engleska je, opet, bila ophrvana skupim ratom s Francuskom. „Gola nevolja, u ovaj čas, tako je goropadno obuzela duhove ljudi da uopšte nije nepodesno, u svrhu raspoznavanja, nazvati je Vekom poslovnosti. Jer, iako se, izgleda, u vreme ratova i opšte zbrke, uskomeša sličan inovatorski duh, ipak, bez ikakve pristrasnosti prema sadašnjem stanju, smatram da nije na odmet kazati da prošli

vekovima nikada nisu stigli do ovakvog stepena poslovnosti i inovacija, kao što nagoveštavaju suština pregovaranja i oblici društvenog uređenja, do kojih je, svedoci smo, ovaj vek stigao“, kaže Defo sasvim lepo uočavajući da rat košta, ali i da stimulise trgovinu. Poslovni ljudi, poput Defoa, teško pogođeni ratom (Defo je pretrpeo strašan gubitak kad su brod, u koji je mnogo uložio, potopili Francuzi), bili su prinuđeni na „nove izume, naprave i poslove od kojih se dobro zarađuje“. Ishod takvog stanja Defo u svom *Uvodu* u ovu knjigu naziva „vremenom“ velikih ekonomskih, društvenih i naučnih promena. Kad je Defo saopštio svojim čitaocima da je na *Ogledima o poslovima* radio „skoro pet godina“, možda je pokušavao da prikrije činjenicu da je pozajmljivao od savremenika i da se udalji od političkih pitanja koja je uskovitlao. Dok su neki od njegovih ogleda možda proizvod dokolice na koju je bio prisiljen usled bankrota 1692. godine, postoji izvesna mogućnost da razlog objavljivanju svih ovih ogleda pod jedinstvenim naslovom, godine 1697, ima mnogo više veze s dugotrajnim vojnim sporenjima te godine. Predlog Danijela Defoa za osnivanje vojne akademije skromno je postavljen između predloga za osnivanje druge dve akademije, pa ovaj nenametljiv pokušaj izgleda čak i nameran. Premda je tvrdio da je ogled o akademijama okupio pod jednim poglavljem zbog njihove srodnosti, može biti da je ovo poglavlje uredio kako bi inače mučnu i tegobnu temu smestio između dva živahnija i poletnija fragmenta. Svoj predlog o osnivanju vojne akademije povezao je sa sopstvenim planovima za osnivanje akademije za unapređenje jezika, sugerišući da bi institucija poput ove bila u stanju da objavljuje pregled tekstova o tehničkim aspektima naoružanja i njihovoj upotrebi. Nije nepoznato da je Defo veličao obučavanje u vojnim veštinama kao deo zabave, ali je tvrdio da Englezi mogu da unaprede svoje zdravlje i opštu kulturu organizovanjem obuke u vojnim aktivnostima. Pošto je svoj ogled o neophodnosti poboljšanja obrazovanja žena postavio tačno ispred ogleda o idealnoj vojnoj akademiji, gotovo da je uspostavio paralele između dve tako udaljene stvari, shvatajući da je rat čisto muška stvar, a usavršavanje žena u jeziku i istoriji način da se tako potpunije ostvare kao ljudska bića.

Ogled o poslovima, zbirka predloga za javne poslove, kao, recimo, osnivanje akademije za žene, ustanove za rođene s mentalnim

poremećajima, predlog za širenje mreže puteva, usledila je upravo posle propasti njegovih trgovačkih poduhvata. Posle skoro dve decenije rada na oglecima i pamfletima, vratio se fikciji, i 1719. godine objavio roman *Robinzon Kruso*. Zajedno sa Samjuelom Richardsonom, Defo se smatra utemeljivačem engleskog romana. Pre njega priče su uglavnom imale oblik duge poeme ili drame. Defo je stekao književnu besmrtnost usudevši se da prodrma politički, društveni i ekonomski *status quo* svog vremena. Slikajući utopijsko okruženje stvoreno u bespuću, Defo se narugao političkoj i ekonomskoj strani engleskog društva. Međutim, treba reći i da je autor ismejao i stavove svoje porodice tako da je, u izvesnom smislu, *Robinzon Kruso* i autobiografski roman. Defo se, poput Robinzona, pobunio protiv svojih roditelja, ali je u stvarnosti, za razliku od svog junaka, štampao veliki broj ogleada i članaka protiv vlade i društva. I kao što Kolridž gotovo sto godina kasnije kaže, „Robinzon postaje univerzalno mesto, osoba na čije mesto može da stupi svaki čitalac“. „Neumorni Danijel“, kako ga u jednoj pesmi iz 1728. godine naziva Aleksandar Poup, nastavio je da, i posle *Robinzona*, objavljuje oglede, pa je do kraja života objavio *Engleskog trgovca na malo* (1725–1727), *Plan engleske trgovine* (1728), *Atlas Maritimus* (1728) i dva rada o natprirodnom, *Političku istoriju Đavola* (1726) i *Ogled o istoriji i postojanju utvara* (1727).

Neformalnost i sloboda Defoovih ogleada, prepoznaje se, međutim, u njegovom stilu, pre nego u strukturi. Uprkos samopotirućem tonu u Uvodu, ogleadi, kao celine za sebe, izvedeni su temeljno, naizgled nemarno, od izlaganja o društvenom problemu do „predloga“ koji ih razrešava metodično, često u numerisanim koracima. Na sličan način, gotovo i da ne stižemo da primetimo kako je autor ispleo neobavezan opis prirode i gradova, u pozadini iscrpne narativne matrice, pa jednom pratimo put od Londona u provinciju, a drugi put nam je pred očima Britanija, raznolika ali ekonomski ujednačena celina, u čijem je srcu, razume se, London. Dok se udaljuje od teme da bi se osvrnuo na otmene seoske kuće ili nekad užurbane gradove, Defo u stvari ilustruje dve strane života: uspon i pad. Nedavne studije otkrile su u Defoovom „jasnom stilu“ zanimljive varijacije stilskih figura, posebno se to odnosi na ironiju i alegoriju, kao i na različite slojeve pripovedanja.

Međutim, njegovi ogledi su, gotovo bez izuzetka, prisni i razumljivi, mada se upravo njemu pripisuje izvesna škrtost u proznom stilu osamnaestog veka. A on je svoj stil glačao pod uticajem Džona Drajdena, tog vrsnog engleskog pesnika, prevodioca i dramskog autora koji je dominirao književnim životom obnovljene Engleske, premda za svoj stil ima da zahvali i sopstvenom prezviterijanskom vaspitanju.

Širi značaj Defoovih ogleda izgleda leži u vanredno velikom opsegu tema za koje se zanimao. Defo je ogledе koristio kao formu čija otvorenost dopušta i šire razmatranje i fokusiranje na tekuće probleme, što ga čini središnjom figurom u pravoj eksploziji dokumentarne literature, i po količini napisanog, i po kvalitetu. Najplodniji esejista ranog 18. veka, Danijel Defo je sastavio oko dvesta ogleda, uz još oko dve hiljade tekstova objavljenih u periodici. A zbog energije i promišljenih sastava Defo je smatran uticajnim glasom društva, od kraja 17. veka, kada je počeo s objavljivanjem svojih prvih radova, pa do smrti, 1731. godine.

Nedavno zanimanje za retoričku prirodu Defoovog dela doneo je nova otkrića o autoru koji je iskoristio fleksibilnost i otvorenost ogleda za istraživanje i sagledavanje društvenog života. Deleći s Mišelom de Montenjem predstavu o ogledu kao neformalnom i eksperimentalnom žanru pisanja, primarno značenje koje je pridavao ovoj vrsti književne forme upravo je eksperiment, to jest pokušaj, razmatranje stvari: „Ako sam dosad sastavio ogled o nečem novom, ili otkrio kako da iskoristim neko dostignuće sada u upotrebi, onda je svako slobodan da se njime koristi; ako je došlo do razotkrivanja nekakve prevare, kao što je sada slučaj, ono se ni u čemu posebnom ne odnosi na stranke ili ličnosti.“

M. M.

Sadržaj

Autorov predgovor	7
Autorov uvod	13
Istorija poslova	19
O poslovnim ljudima	25
O bankama	28
O drumovima	41
O osiguranjima	60
O dobrovoljnim društvima za uzajamno pomaganje	63
Predlog za osnivanje penzionog ureda	75
O kladjenju	87
O slaboumnima	90
O bankrotima	96
O akademijama	111
O trgovačkom sudu	141
O moreplovcima	144
Zaključak	153
Milan Miletić: <i>Večni poslovi</i>	155